

3. Гайдуцький П. І. Формування та розвиток аграрного ринку / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. – 2004. – № 3. – С. 4 – 15.
 4. Галанець В. Г. Реформування земельних відносин та формування ринку землі : [монографія] / В. Г. Галанець, І. Я. Люта. – Львів, 2006. – 259 с.
 5. Драпіковський О. І. Оцінка земельних ділянок / О. І. Драпіковський, І. Б. Іванова. – К. : ПРИНТ-ЕКС-ПРЕС. – 2004. – 296 с.
 6. Маркс К. Сочинения. Т. 23 / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Госполитиздат, 1960. – 907 с.
 7. Мартин А. Г. Ринкова ціна землі в Україні: Факторний аналіз / А. Г. Мартин, І. П. Манько // Економіка та держава. – 2005. – № 1. – С. 33 – 37.
 8. Милль Дж. С. Основания политической экономии / Дж. С. Милль / пер. и примеч. Н. Г. Чернышевского. – С. Пб. : Тип. М. М. Стасюлевича, 1909. – 664 с.
 9. От бюрократической волокиты к результатам – создание правительства, которое лучше работает и меньше стоит: Анализ деятельности федерального правительства // Классики теории государственного управления: американская школа ; [пер. с англ.] / под ред. Дж. Шафритца, А. Хайда. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – С. 713 – 723.
 10. Пасхавер Б. Й. Ринок землі: світовий досвід та національна стратегія / Б. Й. Пасхавер // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 47 – 53.
 11. Саблук П. Т. Становлення аграрної політики в Україні / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2006. – № 1. – С. 3 – 7.
 12. Святловский В. В. Мобилизация земельной собственности в России (1861 – 1908 гг.) / В. В. Святловский. – С. Пб, 1911. – 150 с.
 13. Соболев М. Мобилизация земельной собственности и новое течение аграрной политики в Германии / М. Соболев. – М. : Университ. типогр., 1898. – 340 с.
 14. Юрчишин В. В. Соціально-економічні проблеми розвитку аграрних відносин / В. В. Юрчишин // Економіка АПК. – 1999. – № 1. – С. 32 – 37.
 15. Constanza R. Natural capital and sustainable development / R. Constanza, P. Daly // Conservation Biologi. – 1992. – № 6. – P. 37 – 46.
 16. Environmentally sustainable economic development: building on Brundland. – UNESCO, 1991. – 100 p.
 17. Sombart W. Der moderne Kapitalismus / W. Sombart. – Leipzig, 1902. – 290 p.
 18. Wagner A. Handbuch der politischen Oekonomie. Band, 1892. – 495 p.
- Рецензент: д.е.н., доцент Супрун О.М.*

УДК 631.14:636.2.084.1

ІНТЕНСИФІКАЦІЯ ЯК УМОВА ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЦТВА МОЛОКА

Петля М.І., молодший науковий співробітник

Інститут тваринництва Національної академії аграрних наук України

У статті висвітлено результати комплексного аналізу розвитку молочної галузі сільськогосподарських підприємств Харківської області. Сформульовані основні напрямки інтенсифікації виробництва молока.

In the article highlights the results of a comprehensive analysis of the development of dairy industry at agricultural enterprises of Kharkiv region. Formulated the basic directions of intensification of milk production.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку аграрної науки більшість економічних досліджень, незалежно від напрямку та мети, спрямовані на вирішення одного з головних завдань пореформеного розвитку сільськогосподарства – підвищення ефективності та забезпечення сталого роз-

витку агропромислового комплексу України. Особливо гостро це питання стосується розвитку галузі молочного скотарства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам інтенсифікації і підвищення ефективності виробництва молока присвячені дослідження багатьох авторів [1-6].

Важливе місце серед цих питань займають кормові ресурси молочного скотарства, так О.А. Лоза відмічає, що внаслідок об'єктивних і суб'єктивних причин різко скорочується використання кормів в молочному скотарстві [5]. Автор підкреслює, що залишилася невиправданою думка деяких науковців і деяких практиків, які вважали, що скорочення чисельності поголів'я корів в сільськогосподарських підприємствах буде супроводжуватись підвищенням рівня і повноцінності годівлі тварин. М.Ф. Соловйов і А.А. Романенко також відзначають, що незадовільний стан розвитку молочного скотарства в сільськогосподарських підприємствах України зумовлений скороченням і зниженням якості кормових ресурсів, що виділяються для розвитку галузі [6].

Постановка завдання. Основною метою статті є обґрунтування інтенсивної форми ведення молочного скотарства як основної умови збільшення і підвищення ефективності виробництва молока. На підставі комплексного аналізу розвитку галузі сформулювати основні напрямки інтенсифікації виробництва молока.

Виклад основного матеріалу досліджень. До початку 90-х років характерним у розвитку молочного скотарства України було розширене відтворення. Найбільший обсяг загального виробництва молока припадав на 1987 р. і становив 26,7 млн тон. Це дозволило досягти споживання молока та молочних продуктів на душу населення майже до науково обґрунтованої норми – 380 кг [8].

На даний час стан молочного господарства як в Україні в цілому, так і по Харківській області зокрема, далекий від стабільного. За даними Державної служби статистики України, у 1990 році у господарствах усіх категорій утримувалося 8 млн. 378 тис. корів, в тому числі у сільгоспдприємствах було 6 млн. 191 тис. голів (74 % від загальної кількості), а в господарствах населення – лише 2 млн. 187 тис. (26%).

Станом на 1 січня 2012 року у господарствах усіх категорій утримувалось вже тільки 2 млн. 588 тис. гол, що на 1,6 % менше ніж на 1 січня 2011 р. та на 69 % - ніж у 1990 р.

Скорочення поголів'я корів було характерним не тільки для України, а й для всіх її регіонів. Наприклад, у Харківській області на початок 2012 року порівняно з 1995 р. воно скоротилось майже в чотири рази, в тому числі у сільськогосподарських підприємствах – з 313,2 до 39,9 тис гол (табл. 1).

Зниження продуктивності у сільськогосподарських підприємствах досягло критичної межі у 1997 році: в Україні в 1990 році вона дорівнювала 2941 кг., а в 1997 р. – 1389 кг; у Харківській області відповідно 2975 і 1595 кг (1998 р.). Підвищення продуктивності (у 2011 р. в Україні – 4109 кг., в Харківській області - 4423 кг) на перший погляд може свідчити, що у розвитку галузі молочного скотарства намітились позитивні тенденції, однак робити

такий висновок передчасно, оскільки обсяги виробництва молока у сільськогосподарських підприємствах продовжують скорочуватися.

Таблиця 1

**Показники розвитку молочного скотарства
в сільськогосподарських підприємствах**

Показники	Роки				
	1995	2000	2005	2010	2011
Україна					
Поголів'я корів, тис. гол.	4592	1851	866	604	583
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	1908	1588	2952	3660	4109
Виробництво молока, тис.т	9500	3669	2583	2217	2246
Харківська область					
Поголів'я корів, тис. гол.	313	133	57	40,0	39,9
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	1745	1689	2935	4413	4423
Виробництво молока, тис.т	579	279	195	175,2	175,2

Збитковість галузі зумовила скорочення поголів'я тварин, їх продуктивності, зменшення до критичного межі обсягів виробництва продукції. Погіршення кількісних і якісних показників галузі також обумовлене відставанням в розробці та впровадженні у виробництво новітніх досягнень науки та передового досвіду. Перш за все, це стосується організації селекційно-племінної роботи та відтворення стада, інтенсивного кормовиробництва та повноцінної годівлі, освоєння промислових технологій, впровадження прогресивних форм організації та матеріального стимулювання праці та ін.

Підвищення продуктивності молочної худоби комплексна проблема, її вирішення дозволить більш ефективно використовувати трудові, матеріальні та фінансові ресурси і прискорити окупність витрат. Це досить важливо тому, що протягом багатьох років галузі молочного скотарства був притаманний витратний напрямок виробництва. Характерні йому риси – невисокий рівень продуктивності, швидкий ріст виробничих витрат, ріст собівартості продукції та збитковість виробництва.

Тому надалі слід зосередити зусилля як на рості поголів'я, так і на реальному впровадженні інтенсивних методів виробництва. Саме з цим і пов'язані головні резерви збільшення та підвищення ефективності виробництва молочної продукції (табл. 2).

Зазвичай, основні процеси інтенсифікації в молочному скотарстві пов'язані із збільшенням виробничих витрат на корову. Якщо в першій групі виробничі витрати з розрахунку на одну корову склали 3229 грн, то в п'ятій – 14737 грн (співвідношення 1:4,56), також спостерігається значна амплітуда коливань у продуктивності корів відповідно (1:4,68).

Групування підприємств за рівнем продуктивності корів показало, що підвищення надоїв молока на 1 корову забезпечує зростання ефективності його виробництва (табл.2).

Таблиця 2

Залежність ефективності виробництва молока від продуктивності корів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області в 2011 році

Показники	Групи підприємств за надоем молока на 1 корову за рік, кг					Разом
	I до 2000	II 2001-3000	III 3001-4000	IV 4001-5000	V понад 5000	
Кількість підприємств у групі	17	24	29	24	28	122
Поголів'я корів на 1 підприємство, гол.	183	127	271	479	438	309
Надій молока на 1 корову за рік, кг	1347	2387	3486	4529	6309	4456
На 100 га с.-г. угідь:						
поголів'я корів, гол.	3,5	6,0	7,4	10,3	10,2	7,9
вироблено молока, ц	47,5	142,4	257,4	465,4	645,0	352,5
згодовано кормів, ц корм.од	73,6	237,0	351,4	548,2	653,4	409,9
у т.ч. концентрованих, ц к.од	18,6	48,7	101,0	196,1	272,9	145,7
Питома вага концентратів, %	25,2	20,5	28,8	35,8	41,8	35,5
Витрачено на 1 корову:						
кормів, ц корм.од	20,9	39,7	47,6	53,3	63,9	51,8
у т.ч. концентрованих, ц к.од	5,3	8,2	13,7	19,1	26,7	18,4
виробничих засобів, грн	3229	6737	8812	10332	14737	10573
На 1 ц молока:						
затрати кормів, ц корм.од	1,30	1,39	1,14	0,98	0,85	0,97
у т.ч. концентрованих, ц к.од	0,33	0,29	0,33	0,35	0,35	0,35
виробнича собівартість, грн	239,7	282,2	252,8	228,1	233,6	237,3
повна собівартість, грн	275,1	332,7	293,3	279,0	273,9	280,9
виручка, грн	273,4	294,6	315,4	322,0	346,2	330,2
одержано прибутку (збитку), грн	-1,7	-38,0	22,0	43,0	72,3	49,3
Рівень рентабельності (збитковості) молока, %	-0,6	-11,4	7,5	15,4	26,4	17,6

Джерело: розраховано автором за даними ф. № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Харківської області за 2011 рік» та ф. 24 «Стан тваринництва»

Найвищою є рентабельність по групі господарств де середня продуктивність становить 6309 кг за рік від 1 корови. Зростанню молочної продуктивності корів у 4,7 рази відповідає підвищення у 3 рази витрат кормів на 1 корову за рік з 20,9 ц корм.од. до 63,9 тис.грн. По мірі підвищення продуктивності проявляється стійка тенденція до зростання виробництва молока на 100 га сільськогосподарських угідь, яке збільшилось у п'ятій групі порівняно з першою у 13,6 рази. Зростання продуктивності корів сприяло зниженню виробничої собівартості 1 ц молока на 2,5 %, що забезпечило отримання прибутку від реалізації молока на рівні 72,3 грн у п'ятій групі, а рівень рентабельності молока – 26,4 %.

Наведені вище висновки підтверджуються групуванням тих же підприємств за факторною ознакою – сукупними витратами в розрахунку на 1 голову (табл. 3). З їх підвищенням спостерігається тенденція зростання показників ефективності. Так, з ростом виробничих витрат з 4075 грн (у першій гру-

пі) до 16142 грн (у четвертій) середньорічний надій молока від корови підвищується з 2001 кг до 6179 кг або в 3,1 рази, витрати кормів на одну корову теж збільшилися в 2,1 рази, до 63,4 ц корм.од. Виробнича собівартість в цьому випадку має тенденцію до збільшення з 203,7 грн до 261,2 грн (на 28,2 %), а рівень рентабельності коливається в межах від 15,8 % до 22,0 %. Збільшення сукупних виробничих витрат понад 12000 грн/корову за рік хоч супроводжується збільшенням продуктивності тварин (6179 кг), але дещо знижує рентабельність виробництва, що, напевне, обумовлено випереджаючими витратами на технологічне переоснащення виробництва.

Таблиця 3

Залежність ефективності виробництва молока від розміру сукупних виробничих витрат на 1 корову в рік у сільськогосподарських підприємствах Харківської області у 2011 році

Показники	Групи підприємств за розміром сукупних виробничих витрат на 1 корову в рік, грн				Разом
	I до 6000	II 6001-9000	III 9001-12000	IV понад 12000	
Кількість підприємств у групі	31	30	34	27	122
Витрачено на 1 корову:					
виробничих засобів, грн	4075	7854	10328	16142	10573
кормів, ц корм.од.	29,7	51,0	52,1	63,4	51,8
у т.ч. концентратів, ц к.од.	7,1	15,6	18,5	26,1	18,4
Надій молока на 1 корову за рік, кг	2001	3667	4524	6179	4456
Поголів'я корів на 1 підприємство, гол.	172	247	419	393	309
На 100 га с.-г. угідь:					
поголів'я корів, гол.	4,6	8,7	9,4	8,8	7,9
вироблено молока, ц	91,9	317,7	425,5	542,3	352,5
згодовано кормів, ц корм.од.	136,3	441,7	490,0	556,6	409,9
у т.ч. концентрованих, ц к.од.	32,6	135,4	174,1	228,8	145,6
Питома вага концентратів, %	23,9	30,7	35,5	41,1	35,5
На 1 ц молока:					
затрати кормів, ц корм.од.	1,24	1,16	0,96	0,86	0,97
у т.ч. концентрованих, ц к.од.	0,30	0,36	0,34	0,35	0,35
виробнича собівартість, грн	203,7	214,2	228,3	261,2	237,3
повна собівартість, грн	250,9	266,6	274,3	297,2	280,9
виручка, грн	291,5	325,2	323,7	344,3	330,2
одержано прибутку (збитку), грн	40,6	58,6	49,3	47,0	49,3
Рівень рентабельності (збитковості) молока, %	16,2	22,0	18,0	15,8	17,6

Джерело: розраховано автором за даними ф. № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Харківської області за 2011 рік» та ф. 24 «Стан тваринництва»

Найбільш важливу роль відіграють активні фактори інтенсифікації. До їх числа в тваринництві належать корми. Нами було проведено дослідження у сільськогосподарських підприємствах Харківської області методом групування цих же підприємств за рівнем витрат кормів на одну корову (табл. 4).

Залежність ефективності виробництва молока від рівня годівлі корів у сільськогосподарських підприємствах Харківської області в 2011 році

Показники	Групи підприємств за рівнем витрат кормів на корову, ц корм.од.			Разом
	I до 40,0	II 40,1-50,0	III понад 50,1	
Кількість підприємств у групі	36	45	41	122
Поголів'я корів на 1 підприємство, гол.	213	297	408	309
Надій молока на 1 корову за рік, кг	2857	4239	5360	4456
Витрачено на 1 корову:				
кормів, ц к.од.	26,0	46,9	67,6	51,8
у т.ч. концентрованих, ц к.од	7,1	15,5	26,0	18,4
виробничих засобів, грн	7547	9997	12417	10573
На 100 га с.-г. угідь:				
поголів'я корів, гол.	5,5	8,5	9,3	7,9
вироблено молока, ц	157,8	358,9	496,4	352,5
згодовано кормів, ц к.од.	143,4	396,9	625,8	409,9
у т.ч. концентрованих, ц к.од	38,9	131,1	240,4	145,7
Питома вага концентратів, %	27,1	33,0	38,4	35,5
На 1 ц молока:				
затрати кормів, ц к.од.	0,76	0,92	1,05	0,97
у т.ч. концентрованих, ц к.од	0,21	0,31	0,40	0,35
виробнича собівартість, грн	264,1	235,8	231,6	237,3
повна собівартість, грн	305,5	273,5	279,7	280,9
виручка, грн	308,2	323,3	339,3	330,2
одержано прибутку (збитку), грн	2,7	49,9	59,6	49,3
Рівень рентабельності (збитковості) молока, %	0,9	18,2	21,3	17,6

Джерело: розраховано автором за даними ф. № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств Харківської області за 2011 рік та ф. 24 «Стан тваринництва»

Зі збільшенням витрат кормів у 2,6 рази (1:3) продуктивність корів зростає в 1,9 рази. Це позначилося і на показниках економічної ефективності ведення молочного скотарства. Знизилася виробнича собівартість 1 ц молока зі 264,1 грн у першій групі до 231,6 грн у третій. Істотно зросла виручка від реалізації 1 ц молока - від 308,2 грн до 339,3 грн, або на 10,1 %, а прибуток від реалізації 1 ц молока – від 2,7 грн до 59,6 грн, рівень рентабельності його виробництва підвищився з 0,9 % до 21,3 %.

Висновки. Дослідженнями встановлено, що інтенсифікація є основною умовою підвищення ефективності виробництва молока. Високі показники продуктивності худоби до 5360 кг на 1 корову за рік досягаються за рахунок збільшення рівня витрат на корми до 67,6 ц кормових одиниць, рівень рентабельності виробництва молока при цьому складає 21,3 %, а також за рахунок збільшення сукупних виробничих витрат від 6000 до 9000 грн на голову, при цьому досягається найвищий рівень ефективності ведення виробництва – 22,0 %.

Література:

1. Бойко В.І., Коржинський М.П., Козак О.А. Молочне скотарство: проблеми і напрями його подальшого відродження // Економіка АПК. – 2004.- №12. – С.32-35.
2. Соловійов М.Ф. Шеметова І.О. Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства // Вісник ХНАУ. - 2007. - №2. – С. 157-162.
3. Камілова С.Р., Данилевська О.Є. Розвиток молокопродуктового під комплексу України // Економіка АПК. - 2002. - №2. – С.27-34.
4. Зимовець В.Н. Економічні проблеми розвитку виробництва та ринку молочної продукції // Економіка АПК. -2002. -№5. –С.128-134.
5. Економіка виробництва молока і молочної продукції в Україні: Моногр. / За ред.. П.Т. Саблука і В.І. Бойка. –К.:ННЦ ІАЕ, 2005. -340 с.
6. Соловійов М.Ф. Романенко А.А. Економічний механізм інтенсифікації молочного скотарства // Вісник ХНАУ. -2007. -№2. – С.236-245.
7. Тваринництво України : [статистичний збірник] / [за ред. Н.С. Власенко]. – К. : Держкомстат України, 2012. – 211 с.

Рецензент: д.е.н., професор Шиян Д.В.

УДК 65.014.1:339.138:664.66:664.64

ПРОЦЕС УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОМ ПІДПРИЄМСТВ З ВИРОБНИЦТВА ХЛІБА ТА ХЛІБОБУЛОЧНИХ ВИРОБІВ

Петренко О.П., викладач

Одеський державний аграрний університет

Розглянуто процес управління маркетингом підприємств з виробництва хліба та хлібобулочних виробів. розкрита низка конкретних заходів, що проводяться в чіткій послідовності для ефективного управління маркетингом підприємств з виробництва хліба та хлібобулочних виробів.

The process of management of bread and bakegoodss marketing is considered. Exposed row of concrete measures which are conducted in a clear sequence for the effective management of bread and bakegoodss marketing.

Постановка завдання. Економічні відносини сучасного ринку хліба та хлібобулочних виробів динамічно розвиваються. Структура маркетингового середовища підприємств, що виробляють та продають хліб, постійно ускладнюється. За таких умов ефективно функціонувати можна лише при виробництві і пропозиції товару, що являє собою певну цінність для конкретних груп споживачів. Це стимулює обмінні ринкові процеси, гарантуючи господарюючому суб'єкту надходження необхідних для подальшого розширеного відтворення ресурсів. Виходячи з викладеного, актуальною проблемою постає наукове забезпечення управління економічним розвитком товаровиробників хліба, як таких, що забезпечують продовольчу безпеку країни та гарантують зайняття нею чільного місця серед світових хлібних лідерів [2, с. 76].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові основи щодо управління аграрним виробництвом в цілому та його зерновим господарством зокрема на сучасному етапі його розвитку розкриваються в працях О.М. Бородіної, В.В. Клочана, Ю.О. Луценка, П.Т. Саблука, І.І. Савченка, М.П. Сахацького, І.Г. Ушачова, Д.Ф. Харківського, Л.М. Худолій, О.М. Шпичака та інших науковців. Вони заклали наукові підйоми стосовно